

VUKMAN PÉTER

Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

Aetas 38. évf. 2023. 1. szám, 195–198.

ISSN 0237-7934

DOI [10.14232/aetas.2023.1.195-198](https://doi.org/10.14232/aetas.2023.1.195-198)

www.aetas.hu

Klikkesedés, megosztottság, törésvonalak

Nagy Iván délvidéki magyar politikai emigrációban töltött évei

Klikkharok az emigrációban. Nagy Iván (1904–1972) délvidéki emigráns magyar politikai válogatott iratai (1949–1954).

Közreadja: Dévavári Zoltán. Lymbus Kötetek 4. Budapest, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2021. 236 oldal

Nagy Ivánról, „a délvidéki magyarság talán egyik legtitokzatosabb, ugyanakkor korának tehetséges, jelentős tömegeket elérő és befolyásoló, az 1941-es visszacsatolás után nagy politikai befolyással, súllyal és ezzel összefüggésben hatalommal rendelkező politikusáról” (7. old.) mind a mai napig rendkívül kevés információval rendelkezünk – szögezi le forrásközlő kiadványának előszavában Dévavári Zoltán, a két világháború közti délvidéki magyarság eszme-, politika- és kultúrtörténetének alapos ismerője. Nagy Iván személye a második világháború alatti kétségkívül ellentmondásos politikai szerepvállalása miatt a titói Jugoszláviában tabunak, nevének említése már-már szitokszónak számított. A teljes életrajz feltárása és megírása mind a mai napig várat magára, a jelen forrásközlés elsősorban Nagy 1945-öt követő, emigrációban eltöltött éveinek alaposabb megismeréséhez járul hozzá. Sőt, Nagy kiterjedt levelezése és kapcsolati hálójára révén a nyugat-európai és amerikai magyar politikai emigráció történetének jobb megismeréséhez is fontos, hiánypótló adalékokkal szolgál, és közelebb visz a délvidéki magyar emigráció történetének rekonstrukciójához.

Dévavári Zoltán 2020 tavaszán az Amerikai Egyesült Államok Hawaii államában, Honolulu városában dolgozta fel a Nagy Iván hagyatékában szereplő több mint 3300 iratot. Az iratok jelentőségét a közreadóhoz hasonlóan a recenzens is leginkább abban látja, hogy közlésük közelebb visz bennünket az emigráción belüli feszültségek, belső viták, eltérő álláspontok, a személyes ellentétek és törésvonalak megismeréséhez.

A hagyatékban található iratok Nagy Iván közéleti pályafutásának két korszakát ölelik fel: az 1946–1951 között Ausztriában töltött éveket és az azt követően az Egyesült Államokban töltött életszakaszt, különösen 1955-ig. Habár Nagy levelezése egészen 1972-ben bekövetkezett haláláig folytatódott, az iratok magánjellege és töredezettsége miatt az 1950-es évek közepétől már nem lehetséges közéleti szerepvállalásának mérlegre tétele. Tartalmát tekintve Dévavári a hagyatékot hat csoportba sorolta: (1) az 1944–1945-ös délvidéki magyarellenes vérengzésekről („még hidegebb napok”) készült feljegyzések; (2) a délvidéki németek deportálásáról szóló iratok; (3-4) a délvidéki magyar emigráció tagjaival és a kitelepített délvidéki németek vezetőivel folytatott levelezés; (5) a horvát és a szerb emigrációval folytatott levelezés, valamint a (6) magyar emigrációval kapcsolatos iratok. (8. old.) A jelen válogatásban közölt iratok főként ez utóbbihoz kapcsolódnak, de Nagy Ivánnak az 1942-es újvidéki razziában betöltött szerepére és a razziát követő magyar kormányzati intézkedések hátterére vonat-

kozóan is tartalmaznak eddig nem ismert információkat, ahogyan a Délvidék jövőjéről a délszláv emigrációk prominenseivel folytatott titkos tárgyalások is eddig ismeretlen adalékokkal szolgálnak. A közölt iratok arra is rámutatnak, hogy mennyire nem játszott érdemi szerepet a délvidéki magyarság sorsa a magyar emigráció körében, a magyar kisebbségek ellen az utódállamokban elkövetett megtorlások tabunak számítottak. Ebbe, véli Dévavári, az is belejátszott, hogy a kisebbségi kérdés bolygatásától a közép-európai emigrációk közös szovjet- és bolsevikellenességének fenntartásában érdekelt Egyesült Államok kormánya is határozottan elzárkózott, az elcsatolt területekről származó menekülteket pedig a nyugat-európai befogadó országok jogilag az utódállamok állampolgárainak tekintették. (56. old.)

A hagyatékban található huszonhat zömmel hosszabb terjedelmű levél közlése előtt a szerző Nagy Iván politikusi és közéleti pályáját rajzolja meg, ezáltal a közölt iratokat a személyes életrajz és az emigráció-történet kontextusában is elhelyezi. Kronológiailag három szakaszt különít el, az első az 1935–1941 közti éveket jelenti. A kisebbségi lét problémáinak megoldására a horvát függetlenségi politikai mozgalom hatására Nagy elutasította a szerb politikai ellittel történő kompromisszumkeresést, és a magyar nemzeti ellenállás fontosságát hirdette. A délvidéki magyarság széles tömegei számára súlyos, egzisztenciális problémát jelentő földkérdés megoldását jobboldali, radikális eszközökkel kívánta megoldani, és programjában a Vajdaság autonómiájának kivívását hirdette. A kiterjedt médiatérrel rendelkező politikus a kisebbségi magyar közösség szinte valamennyi társadalmi rétegét sikeresen tudta megszólítani, továbbá aktív szerepet játszott a délvidéki magyar közösségen belüli konfliktusokban és hatalmi harcokban. Zágrábi kapcsolatai 1939–1940 fordulóján mind Belgrádban, mind pedig Budapesten felértékelték Nagy szerepét, miközben a Horvát Parasztpárt a Belgrád-

dal szembeni saját hatalmi játszmáiban is felhasználta személyét.

Hatalmának és befolyásának csúcsára Nagy a Délvidék 1941-es visszacsatolását követően jutott, és a „Bácskában berendezkedő magyar államhatalom egyik kulcsfontosságú, nagy hatalmat és befolyást egy kézben összpontosító szereplőjévé” vált. (31. old.) Habár a visszacsatolt Bácska főispáni tisztségét nem sikerült elnyernie, Deák Leó és Krámer Gyula mellett tagja volt a Honvéd Vezérkar tanácsadó szerveként a Bácskában és a Bánátban működő ún. Hármass Bizottságnak, és Fernbach Péter újvidéki főispán mellett a Magyar Élet Pártja helyi vezetője lett. (A két világháború közötti prominens délvidéki politikusok kollektíve beléptek a kormányzópártba.) Nagy Ivánt nevezték ki az Újvidéken székelő Délvidéki Földbirtokrendezési Tanács elnökévé, megválasztották az Újvidéki Ügyvédi Kamara elnökévé, és a bácskai magyar médiatér egészének megkerülhetetlen tényezőjévé vált. Parlamenti képviselővé nevezték ki, és tagja lett az Országgyűlés külügyi bizottságának. Felszólalásaiban többször felhívta a figyelmet a délvidéki földkérdés rendezetlenségére. 1944 októberében beválasztották a jobb- és szélsőjobboldali képviselők által létrehozott Törvényhozók Nemzeti Szövetségének választmányába. A szélsőjobboldalra sodródott Nagy Sopronba is követte a nyilas kormányt, ülésein többször felszólalt.

Nagy Iván politikai és közéleti szerepének harmadik szakaszát az emigrációban töltött évek jelentik. Az új jugoszláviai kommunista államhatalom háborús bűnössége és népellenességé nyilvánította, 1947 márciusában további 342 személlyel együtt az ő kiadatását is kérték Magyarországtól. Nagy azonban a háborús összeomlást az ausztriai Rum városában élte meg, s nem tért vissza Magyarországra, így kiadatására és jugoszláviai felelősségre vonására nem került sor (bár neve 1945–1947 között több népbírósi perben is felbukkan). Politikailag 1948 elején aktivizálódott, kiterjedt levelezést folytatott a bácskai emigráns politiku-

sokkal, a horvát és a vajdasági szerb emigráció prominens képviselőivel. A megszálló francia haderő tolmácsaként egzisztenciális helyzete is megszilárdult. 1951 első felében San Franciscóban telepedett le, levelei alapján Dévavári úgy véli, nem feltétlenül önszántából. 1972. október 28-án hunyt el.

Nagy Iván emigrációban kifejtett politikai aktivitásáról a közölt iratok alapján alkothatunk képet. Az iratok szerves folytatását jelentik a *Lymbus* forrásközlő kiadványban 2020-ban publikált, 1948 júliusa és 1949 szeptembere között keletkezett tizenegy levélnek,¹ a jelen forrásközlésben a hangsúly az 1949 nyara és 1954 októberére közti időszakra esik. Dévavári válogatásából kellően kidomborodik a magyar politikai emigrációt feszítő számos belső ellentét és konfliktus. Törésvonalakat nemcsak a két világháború között és a második világháborút követően emigráltak között, hanem a bal- és a jobboldal, '45-ösök és '47-esek, magyarországi és határon túli magyarok között is megfigyelhetünk, hogy a személyes ellentéteket ne is említsük. Falcione Árpád délvidéki magyar politikus, Bács-Bodrog vármegye főispánja (1944. augusztus–október) 1949 augusztusában az argentinai magyarok megosztottságáról Bonczos Miklóshoz írt levele pedig arra is rávilágít, hogy egy adott célszág esetében mind a két világháború közt emigráltak, mind az 1945 után érkezettek több, egymással élesen szembenálló és kompromisszumra képtelen csoportra oszlottak. (2. irat)

És hol helyezkedett el ebben a megannyi éles törésvonallal szabdaltságra Nagy Iván? 1948 szeptemberében többedmagával ő is aláírta azt a nyilatkozatot, amelyben támogatásukról biztosították a Varga Béla katolikus pap, kispárti politikus és az Országgyűlés elnöke (1946–1947) vezetésé

alatt álló Magyar Nemzeti Bizottmány megalakulását. Levelezése alapján egyértelmű, hogy végig konzekvensen az emigráció megosztottsága ellen és az anyaországi magyarság képviseletén túl a határon túli magyar kisebbség politikai képviselete mellett szólalt fel; a Teleki Bélával, az egykori Erdélyi Párt alapítójával, majd elnökével 1948 második felében kezdeményezett, jobboldali, keresztény alapon álló emigráns szervezet (Magyar Kereszténydemokrata Unió; programját a 7. irat közli) a Nemzeti Bizottmánnyal együttműködni szándékozott. Varga és Teleki tárgyalásai alapján úgy tűnt, hogy fennállt egy „egészséges közös akció” lehetősége (Varga Béla levele Nagy Ivánhoz, 1949. március 24., 1. irat). Nagy Ivánéknak a Bizottmány Végrehajtó Bizottságába azonban nem valósult meg, felvételük a vizsgált korszakban végig elmaradt. 1948 szeptemberében a Nagy Iván szervezte Unió komoly kihívót kapott a Közi Horváth József katolikus pap, országgyűlési képviselő vezetésével szerveződő Keresztény Népmozgalom megalakulásával. Kettejük személyes és politikai ellentétéről Dévavári több forrást is közöl (3., 4., 10., 11., 11. és 13. irat).

Mivel a kisebbségbe szakadt magyar képviselők felvételének ügyében még évek múltán sem történt előrelépés, 1952-től kezdve az erdélyi és a felvidéki magyarok saját emigrációs szervezetek létrehozásába kezdtek. Nagy Iván ezt nem helyezte, véleménye szerint továbbra is erős, egységes nemzeti képviseletre lett volna szükség (16. irat). A klikkesedés végül a bácskai emigrációt sem kerülte el, Falcione Árpád kezdeményezését a mérsékelt jobboldaliak tömörítésére Nagy árulásnak vélte. A félreértések tisztázódása után (17. irat) Nagy a későbbiekben támogatta Falcione koncepcióját, és bár először még a követendő stratégia megvitatásáról írt, végül teljesen elzárkózott a Hommonay Elemér szervezte, erősen jobboldali Délmagyarország Felszabadító Tanácsával való bármilyen együttműködéstől (24. és 26. irat).

¹ Dévavári Zoltán: *Nagy Iván (1904–1972) magyar országgyűlési képviselő, emigráns politikus iratai (1948–1949)*. *Lymbus Magyarstudományi Közlemények*, 18. évf. (2020) 831–904.

Nagy Iván 1947-től kezdve következetesen gyűjtötte és dokumentálta a titói Jugoszláviában 1944–1948 között a magyarok és a németek ellen elkövetett megtorlásokat. A kérdés súlyának eltérő értelmezése és a nyugati közvélemény előtti kommunikációja a határon túli országgyűlési képviselők Nemzeti Bizottmányba történő beemelésének következetes képviseletén túl ez jelentette a másik döntő okot Nagy és a Bizottmány konfliktusában. (Nagy álláspontról a 3., 9. és 12. iratban is olvashatunk.)

Nagy Iván emigrációban töltött éveit kapsán a recensens érdeklődését különösen felkeltették az Eugen Jocić szerb autonomista, majd függetlenségpárti politikus és az 1934-ben megalakított Vajdasági Mozgalom egyik vezetőjével egyfajta Duna menti államszövetség vagy szövetségi állam létrehozásáról 1949-ben folytatott, eredménytelenül végződött tárgyalások. A kapcsolatfelvétel történetét, Jocić elképzeléseit és Nagy álláspontról tartalmazó összegző jellegű gépirat (9. irat), Nagy Iván életrajza és a magyar- és horvát emigráció belső megosztottságába és a Délvidék jövőjével kapcsolatos eltérő nézeteibe is bepillantást nyerhetünk. A jelen forrásközlésben közölt iratok révén az 1942-

es újvidéki razzia és a magyar kormány kármentő lépéseinek háttérét tekintve is újabb ismeretekkel bővül tudásunk (23. és 25. irat). Ez alapján úgy tűnik, Nagy Iván a razzia idején Budapesten tartózkodott, és bár 1943-ban felkérést kapott a „hideg napok” kulcsszereplőinek védelmére, ezt visszautasította, sőt a vádlottak meglátogatásától is elzárkózott.

Összességében megállapíthatjuk, hogy Nagy Iván életrajza és a közölt források alapján alapos betekintést nyerhetünk a nyugati magyar emigráció megosztottságába és belső ellentéteibe, miközben megismerhetjük egy délvidéki emigráns politikus szélmalomharcát a Délvidék sorsának és az emigráción belül (is) marginalizálódott délvidéki kisebbségi magyar létnek az artikulálásáért. Dévavári végig empátiával, de egyben a történész kellő távolságtartásával közelít témájához, igényes stílusban megírt munkáját informatív és alapos jegyzetapparátussal látta el. A kötet végén található életrajzi lexikon pedig lehetővé teszi a kötetben szereplők politikai pályájának jobb megismerését. Forrásközlését mind a magyar emigráció története, mind a Délvidék és a délvidéki magyar kisebbség története iránt érdeklődők bizton forgathatják.